

Onda İttifaq vardı. Onda İttifaq respublikalarda milli-azadlıq hərəkətlərini qanla boğmaq istəyirdi. Alma-Atada, Tbilisidə, sonra Bakıda. Bakıda qətləmə törədildəndən üç ay sonra Tbilisidə şəhidlərin ildönümünə Azərbaycandan böyük nümayəndə heyəti getmişdi. Qəzetimizin əməkdaşı Rəşid Hüseynov həmin vaxtlarda "İnşaatçı" qəzetində işləyirdi. O, anım mərasimində Bakı faciəsi ilə bağlı heysiyyətli söhbətlər də aparmışdı. Tbilisi şəhidlərinin ildönümünü mərasimində Azərbaycanın böyük tərkibdə iştirakı da, o tədbirdən yazılan reportaj da iki qonşu xalq arasında münasibətlərin yaşarlığını təsdiq edirdi. "İnşaatçı" qəzetinin 21 aprel 1990-cı il tarixli sayında dərc olunmuş məqalənin ideoloji-tarixi dəyərini nəzərə alıb onu dərc edirik.

"Azərbaycan Ordusu"

Ürəyin dərd tutumu nə qədər böyükmüş!

Dərdin üzü boz olur; dərdin boz üzü dost-qonşu təsəllisi ilə dağlanır həmişə, dərdin tor atdığı ürək dost gəlişi ilə təsəlli tapır. Və dərd həmişə təzədi, köhnələn deyil; qaysaqalayır, qövr eləyir, unudulmur - mehləşdiyin ömür paralelinə, ürək yükünə dönür.

20 Yanvar Bakı faciəsi ilə dağlanmış ürəklərimiz 9 Aprel Tbilisi hadisəsinin ildönümünə də qəm döyüntüləri, kədər iniltəri saxlayırmış. Tarixin hansı zaman kəsiyi olursa-olsun, yaşayanlar şəhidlərin gəzərki diləkləridi. 20 Yanvar faciəsi olmasaydı, Bakıda Şəhidlər xiyabanında uyuyanlar da kədərlərini qərənfillərə ələyibən gələrdilər bura. Onlar yoxdu aramızda, ruqları yol yoldaşımız olub. Soydaşlarımız Rustaveli prospektinə (gürcü şəhidləri əsasən burada qətlə yetirilib), Sioni kilsəsinin önünə (burada dəfn olunub), ümumən Tbilisi şəhərinə qərənfil ləçəklərində şəhid azərbaycanlıların yarıda güllələnmiş ömür payının Azadlıq harayını, anaların göz yaşını, ataların nisglini, bacıların hönkürtüsünü... gətirib.

Gürcüstanın paytaxtına küçə-küçə Odlar diyarının od örpəklisi, od qanadlı qərənfil közü səpələnir bu gün.

Otənlərə cüt-cüt qərənfil bağışlayan azərbaycanlı oğlunun kimliyi ilə maraqlanıram. "Nə fərqi varmış ki, qardaş, azərbaycanlıyam, xalqımızın adətincə qonşuluq, dostluq borcumu ödəyirəm", - deyir. Bir gürcü qadını - sonra öyrənirəm ki, kal-batano (xanım - R.H.) Ketenodu - dərdini hönkürtüyə bələyibən oğlanın gül bağışlayan əllərini öpmək istəyir. Oğlan imkan vermir...

Azərbaycanlılar son dərd yükləri olan 20 Yanvar faciəsi olmasaydı da, bir illik ömrü olan 9 Aprel hadisəsinin ildönümünə - gürcü şəhidlərini zi-yarətə gələrdilər. Mənim ulu xalqım var olan gündən qonşu kədərinə özününkü bilib (son iki ilin siyasi dinamizmi Spıtakda zəlzələdən zərər çəkənlərə köməyə gedənlərin qəzaya uğradılması, Laçın, Qubadlı, Qazax, Tovuz... rayonlarına daşnak tör-töküntülərinin və onların vəhşilənmiş nöqərlərinin vəhşilikləri göstərir ki, bu, həmişə vacib deyilmiş). Bir il öncə xalqın azadlığı naminə canlarını fəda eləyən şəhid gürcülərin ruhuna ehtiram mərasimində respublikamızın xərithə bütövlüyü ilə təmsil olunmuşuq. Mərasimə Bakı, Gəncə, Sumqayıt, Neft daşları şəhərlərinin onlarca idarə və müəssisəsindən, Sabirabad,

təsdiiq deyil. Bunlar (azərbaycanlılar - R.H.) ürəklərindəki qərənfillər ilə ört-basdır etməyə istəyirlər", - kimsə belə deyir. Sözü bitirər-bitirməz damarlarında əsl gürcü qanı axan gürcülərin qəzəbinə düşər olur (daşın hansı daxmadan atıldığını biz də başa düşdük, əsl gürcülər də). Onu qovlayırlar...

Bayraqlar düzümündə üçrəngli bayrağımızı da görürəm, fərəhdən ürəyim köksümü döyəcəyir, gözlərimin nuru çoxalır elə bil. Transparantlar, plakatlar azərbaycanlıların mərasimə gəlişinin yönümünü açıqlayır: "Azərbaycanlılar yurd qardaşlarının qəminə həmişə təəssüflənir". Sağlam məntiqə söykənməklə inanırsan ki, biz bu xalqın sevincinə

ləre qarışmaq keçir könlümdən. Göz yaşlarımı boğa bilməmə də, pıçıldamağa dözümlüm çatır: "Ağla, qərənfil ağla..."

Azərbaycanlılar axın-axın bir il öncə Rustaveli prospektində şəhid olmuş gürcülərin xatirə mərasimində - 9 Aprel faciəsinin ildönümünə gəlir, pilləkənlər, baş sütun onların əllərində alışan qərənfilləri, əklilləri ehtiramla qəbul edir. Bir gürcü qızı heyətini gizlədə bilmir: "Xveliani azərbaycanlıdır?" (Hamısı azərbaycanlıdır? - R.H.) Ona cavab vermədən plakatları, qərənfilləri... göstərir. Baxışlarından Odlar diyarının od ürəkli oğullarının dost qədəmlərinə minnətdarlıq çilənir.

Yeri gəlmişkən, nümayən-

qanla dağlanması 70 illik sadələvəhcəsinə aldanişın nəticəsidir. Osetin - gürcü münasibətlərinin kəskinləşməsi də milli-azadlıq hərəkətinə edilən həyasız qəsdən başqa bir şey deyil. Bolnisi rayonunun təmsilində gürcü-azərbaycanlı münasibətlərinin süni deformasiyası da bu bəd niyyətin təzahürüdür. 9 Aprel faciəsi gürcü milli-istiqlaliyyət tarixinə yazıldı. 20 Yanvarda sizin milli-azadlıq hərəkətinizə uzandı qara əllər. Sizə - bu gün gürcü xalqının günahsız qurbanlarını qərənfilləri, ürəkləri ilə yad eləyən, bu günün dəhşətini şərik olan azərbaycanlılara milli-tarixi özünəqayıtmə, özünütanıma, özünü təsdiq proesində, ümumən Azadlıq uğrunda mübarizədə qətiyyət və inam diləyirəm.

Kanadalı həmkarım - "Kanada menpress" agentliyinin müxbiri Yarren Karaqata gürcü və azərbaycanlıların milli-azadlıq hərəkətinin gedişində paralellər görür. Dünyanın "ən humanist, ən demokratik" dövləti olan Sovetlər İttifaqında haqq diləyənlərə divan tutulmasına, suverenlik istəyinin silahla sarsıtılmasına... təcübünü gizlətmir. "20 Yanvar faciəsi haqda agentliyimizə mütəmən məlumatlar gəndərirəm" - deyir. Onun istinad etdiyi mənbələrin obyektiv olmadığını bildirirəm. Bu mənbələr istər "Dağlıq Qarabağ" uydurma probleminin, istər 20 Yanvar faciəsinin, istərsə də respublikamızın sərhədyanı rayonlarında ermənilərin elan edilmiş müharibə aparmasının səbəb və nəticə parametrlərini işıqlandıranda birtərəfli mövqə tutduqlarını dəlillərlə sübuta yetirirəm və deyəsən təcübəli jurnalisti inandıra bildim; kanadalılar 20 Yanvar faciəsinin respublikamızın bugünkü ictimai-siyasi mənzərəsinin gec də olsa, məzmun və formasının aydınlığı ilə biləcəklər...

Tbilisidə turist səfərində olan amerikalı aktrisa Erika Barkerrin təəssüf edir ki, 20 Yanvar Bakı faciəsi haqda məlumatı azdır. Hər eşitdiyini fakt kimi qəbul eləyir bilmir. Bildiklərini, gördüklərini ekstremizm kimi təlqin etməyə nail oluram deyəsən. Ona bağışladığım "Çorni Yanvar", "Traqediya dlinnoy v dva qoda" nəşrlərinə diqqət yetirib (yeri gəlmişkən "milli mədəniyyətinizi zəif təbliğ edirsiniz" deyir tərəf müqabilim. "Belə kitabları xarici dillərdən birində nəşr etdirdiyiniz") nəticə çıxara-çağına, onları əsas mənbə kimi qəbul edəcəyinə, qənaətini dostları ilə bölüşdürəcəyinə inandırır məni. Və ürək sözlərini azərbaycanlılara çatdırmağı xahiş edir: "Bakıda baş verən faciədən biz də xəbər tutduq. Çox mütəəssir olduq. Bütün xalqların təzliklə azadlığa çıxacağına inanırıq. Hamı yer üzündə rahat, əmin-amanlıq şəraitində yaşayacaqdır".

...Tbilisidə şəhidlərin anım günündə eşitdiklərim, gördüklərim mənə belə bir inam aşıladi ki, gürcülərin kövrək, minnətdarlıq dolu baxışları 9 Aprel hadisəsinin ildönümünə gələn azərbaycanlıların arxasınca aydınlıq suyuna dönəcək: "Azərbaycanlı qardaşlar! Qoy belə dərd yüklü günlər bir də yaxamızı tanımasın. Dərdimiz də birdir, yolumuz da. Azadlığa bir-birimizə söykək olmaqla nail ola bilirik!"...

20 Yanvar faciəsindən 27 il keçir

Dərdin böyüyü, kiçiyi yoxdu...

Qazax, Zərdab, Qax, Beyləqan, Balakən... rayonlarından, Şamaxor rayonunun Muxtariyyə kəndindən... minlərlə soydaşlarımız gəlib.

Gürcülərin milli azadlıq hərəkətinin hərbi yolla yatırılmasına etiraz və gürcü xalqı ilə həmrəylik yürüşünə çıxmış 3 nəfər ziyalımız - Azərbaycan Pedaqoji Xarici Dillər İnstitutunun tərcümə kafedrasının müdiri, dosent Çerkəz Qurbanov, fransız dili fakültəsinin dekan müavini Novruz Məmmədov və Bakı Aqreqat zavodunun proqramçısı Sarvan Məmmədov ehtiramla qarşılanırlar. Yol boyu onların sayı artıb. Yürüşün son mərhələsində onlara Borçalının Keşeli elindən 9 yaşlı Alpay, 10 yaşlı Qoşqar, 13 yaşlı Savalan da qoşulub.

Rustaveli prospektində - hökumət evinin önündə mərasimin keçiriləcəyi yerin tərtibatını da azərbaycanlı qonaqlar öz öhdələrinə götürüb: Bakı faciəsinin günahsız qurbanlarının dəfn komissiyasının üzvü Ağa Əhmədov bildirir ki, Gürcüstan Xalq Cəbhəsi ilə razılaşma əsasında təşkilat komissiyası tərtibatı bizzə həvalə edib, hadisəni də, şəhidləri də özümüzünkü bilir. Qərənfillərin (ilk mələm mələmə əsasən onların sayı 1 milyon 300 mindən çoxdur) ornamenti düzülüş 9 Aprel və 20 Yanvar faciələrinin miqyasını, tutumunu açıqlaya bilir.

"Qərənfillər hələ dostluğun

sevindiyimiz kimi, dərdini də bölüşürük. "Azərbaycan xalqı həmişə sizinlədir!". "Dərdimiz bir, yolumuz birdir" - bu dərdin adı şəhidlərlə bağlıdır, yol anlamı azadlıq sözünün mənə daşıyıcısıdır bu məqamda. "Müstəqilliyə birgə nail olmalıyıq". Birgə sözü məzmunu belə açıqlayır: əsrlərlə necə yaşamışıqsa, elə də yaşamalıyıq ki, hər iki xalq müstəqillik adlı Günəşin 70 il ləngimiş nuruna bələne bilsin...

Musiqinin milli mənsubiyyəti olsa da, anlam, duyum üçün millilik örnək ola bilməyib, bilməyəcək də - son sözü duyğular deyir, ovqat tərcümanı olan hər musiqi əsəri həmişə sərrafını tapa bilir. Kamança xalq artisti Həbil Əliyevin əlinə çırpına-çırpına dil deyib ağlayır. "Zəmin-xarə" kökündə bəstələnmiş ünvanlı ağının naləsinə bələnirik. 70-80 yaşlı bir gürcü qadınının - bir ANA-nın göz yaşlarına yanib yaxılıram.

Q.Tabidze adına 50 nömrəli orta məktəbin XI sinif şagirdi Tamriko Cavelidzenin ömür yolunun 9 Aprel döngəsi ilə bəkilmiş şagird Larisa Məmmədovanın 20 Yanvar ünvanlı ömür döngəsinin çarpazlaşan, çulğuşan qəminə göynəyirəm, ilhamla Fərizəni, İlqarı, Fuadı... anıb qovruluram. Dərdimizi telləndiribən dənəbir-dənəbir "ağlayır", ağladır Həbil. Kaman nələsinə tablaşanmayan, dərdi indicə duymuş kimi ləçəklərindən asılan qərənfil-

dələr arasında BDU-nun rektoru akademik Mirabbas Qasımov, Bakı Ali Partiya Məktəbinin professoru Fəridun Köçərli, filologiya elmləri doktoru Dilərə Əliyeva, professor Nürəddin Kazımov, professor Əliheydər Həşimov, xalq artisti Məlik Dadaşov, Azərinformun əməkdaşı Əflatun Amaşov, ... da var; 9 Aprel Tbilisi faciəsinin ildönümü mərasimində Azərbaycan bütün sosial təbəqələri ilə təmsil olunub.

Mərasim "Dinamo" stadionunda davam edir...

Torpağı dinşəyirəm. Deyəsən, İsrəfil ağanın, İstil İsmayılın, Təhməzqulu ağanın, Şair Nəbinin, Tükəz oğlu Rüstəmin... ayaq səslərini eşidirəm. Mənə belə gəlir ki, onlar xələflərə nəse pıçıldamağa gəliblər...

... Kəlmələşdiklərim də dərd-anlayan imiş.

Osetinlərin "Rasdinnad" ("Həqiqət") assosiasiyasının sədri Boris Dudaov deyir ki, son illər milli qarşıdurmalar ehtimalı səviyyəsinin qırmızı xəttini keçib. Qarşılıqlı inamsızlıq aradan qaldırılmalıdır. Necə? - tarixi-milli bütövlüyün (ərazi, mədəniyyət, dil, adət-ənənə...) toxunulmazlığı əsas götürülməklə. Nə qədər ki, qarşıdurma - nə miqyasda olursa-olsun, mövcuddur, qarşıdurmanın tərəflərinin milli-azadlıq hərəkətləri baş oppoent tərəfindən boğulmağa məhkumdur. Azadlıq yolunun